

Parion Scaenae Frons Kırık Alınlık Kabartmaları "Hades'in Persephone'yi Kaçırma Sahnesi" ve "Mevsimlerin Oluşumu" Üzerine Bir Değerlendirme

An Evaluation of the Reliefs on the Broken Front of
the Parion Scaenae Frons: “The Scene of
Hades Kidnapping Persephone” and
the Formation of the Seasons”

Orhan TURAN¹

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı/Yüksek Lisans Öğrencisi, Samsun
· orhnturan.61@gmail.com · ORCID > 0009-0007-5617-6469

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 26 Mayıs/May 2025

Kabul Tarihi/Accepted: 11 Eylül/September 2025

Yıl/Year: 2025 | **Cilt – Volume:** 3 | **Sayı – Issue:** 6 | **Sayfa/Pages:** 309-341

Atıf/Cite as: Turan, O. “Parion Scaenae Frons Kırık Alınlık Kabartmaları "Hades'in Persephone'yi Kaçırma Sahnesi"
ve "Mevsimlerin Oluşumu" Üzerine Bir Değerlendirme" Propontica, 3 (6), Eylül 2025: 309-341.

PARİON SCAENAE FRONS KIRIK ALINLIK KABARTMALARI “HADES’İN PERSEPHONE’Yİ KAÇIRMA SAHNESİ” VE “MEVSİMLERİN OLUŞUMU” ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

ÖZ

Parion, Türkiye’nin kuzeybatısında, Çanakkale ilinin Biga ilçesine bağlı Balıklıçeşme beldesi sınırları içerisindeki Kemer Köyü yakınlarında yer almaktadır. Marmara Denizi ile Ege Denizi’ni birbirine bağlayan Çanakkale Boğazı’nın güney kıyısına yakın bir noktada konumlanan kent, antik coğrafya literatüründe farklı bölgelerle ilişkilendirilmiş olsa da son dönem arkeolojik bulgular bu konuda daha net bir çerçeve sunmaktadır. Özellikle 2005 yılından itibaren sistematik biçimde sürdürülen kazı çalışmaları, nekropol alanında gün yüzüne çıkarılan arkeolojik materyaller ışığında, Parion’un Kuzey Troas bölgesine ait bir yerleşim olduğu yönündeki görüşleri kuvvetlendirmiştir. Parion Antik Kenti’nde tiyatro yapısına yönelik ilk arkeolojik kazı çalışmaları, 2006 yılında Prof. Dr. Cevat Başaran başkanlığındaki ekip tarafından başlatılmıştır. Bu çalışmalar, kentin kuzey sur duvarının doğusunda konumlanan ve sahne yapısını da kapsayan alanda yoğunlaşmıştır. Bu çalışma, Parion Antik Kenti tiyatrosuna ait *scaenae frons* mimari elemanlarından biri olan kırık alınlık parçası üzerinde odaklanmaktadır. Söz konusu olan kırık alınlıkta betimlenen, Hades’in Persephone’yi yer altına kaçırma sahnesine ve bu olaya bağlı olarak mevsimlerin oluşumuna ilişkin mitolojik anlatı, söz konusu kırık alınlık parçası üzerinde betimlenen kompozisyon çerçevesinde, stilistik ve ikonografik açıdan ele alınacaktır. Yapılacak değerlendirme kapsamında, eserin heykeltıraşlık üslubu incelenecek; benzer sahneleri içeren örneklerle karşılaştırmalı bir analiz gerçekleştirilecektir. Bu çalışma, ilgili mimari plastik eserin kataloglanmasını sağlamakla kalmayıp, gelecekteki kazı çalışmalarında gün yüzüne çıkarılması muhtemel benzer heykeltıraşlık buluntularının tarihlendirilmesinde kullanılabilecek karşılaştırmalı bir referans çerçevesi oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, eser üzerindeki mitolojik sahnenin sanatsal ve anlatımsal özelliklerinin çözümlenmesi, Parion Antik Kenti’ne ait heykeltıraşlık repertuarının daha kapsamlı biçimde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Parion, Tiyatro, Scaenae Frons, Kırık Alınlık, Hades.

AN EVALUATION OF THE RELIEFS ON THE BROKEN FRONT OF THE PARION SCAENAE FRONS: "THE SCENE OF HADES KIDNAPPING PERSEPHONE" AND "THE FORMATION OF THE SEASONS"

ABSTRACT

The ancient city of Parion is situated in the northwestern part of modern-day Turkey, near the village of Kemer, within the boundaries of the Balıklıçeşme district of Biga in the province of Çanakkale. Although the city lies close to the southern coast of the Dardanelles Strait—which connects the Sea of Marmara to the Aegean Sea—and has been associated with various regions in ancient geographical sources, recent archaeological research provides a clearer framework for its regional attribution. In particular, systematic excavations conducted since 2005 have reinforced the view that Parion belonged to the Northern Troad, a conclusion supported by material evidence uncovered in the necropolis area. Archaeological investigations of the theater structure in Parion commenced in 2006 under the direction of Prof. Dr. Cevat Başaran. These excavations focused on the area east of the city's northern fortification wall, which also encompasses the stage building. The present study examines a fragmentary pediment block, one of the architectural components of the scaenae frons of the Parion theater. The mythological narrative concerning Hades' abduction of Persephone into the Underworld, and the subsequent explanation of the origin of the seasons, will be examined within the framework of the composition depicted on the aforementioned fragmentary pediment. Within this evaluation, the sculptural style of the work will be analyzed, and a comparative study will be carried out with other examples that feature similar scenes. This study not only aims to catalogue the related piece of architectural sculpture but also seeks to provide a comparative reference framework that may be employed in the dating of similar sculptural finds likely to be unearthed in future excavations. In this context, an analysis of the artistic and narrative characteristics of the mythological scene represented on the piece will contribute to a more comprehensive understanding of the sculptural repertoire of the ancient city of Parion.

Keywords: Parion, Theater, Scaenae Frons, Broken Pediment, Hades.

GİRİŞ

Fig. 1: Parion'un Hava Fotoğrafı ve Tiyatro'nun Konumu (Parion Kazı Arşivi)

Parion, Çanakkale iline bağlı Biga ilçesinin Balıklıçeşme beldesinde yer alan Kemer köyünde (Fig. 1) konumlanmaktadır¹. Anadolu'nun Çanakkale Boğazı kıyısında bulunan bu antik kent, tarihsel kaynaklarda farklı coğrafi bölgelerle ilişkilendirilmiştir². Ancak, 2005 yılından itibaren yürütülen arkeolojik çalışmalar, özellikle nekropol alanında elde edilen buluntular doğrultusunda, Parion'un Kuzey Troas bölgesine ait bir kent olduğu sonucuna ulaşılmış ve sağlamıştır³. Antik dönem yazarları arasında Parion kentinden bahseden ilk isimler Herodotos⁴, Ksenophon⁵ ve Strabon⁶'dur. Herodotos, tarih anlatıları çerçevesinde Parion'u belirli bağlamlarda ele alırken, Ksenophon ise eserlerinde kentin siyasi ve askeri önemine değinmiştir. Strabon ise coğrafi betimlemeler yaparak Parion'un konumunu ve çevresiyle olan ilişkisini detaylandırmıştır. Bu üç yazarın eserleri, Parion'un tarihi ve kültürel yapısı hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Parion antik kentinin kimler tarafından ve hangi tarihte kurulduğu konusunda antik kaynaklar arasında bazı görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Benzer şekilde, modern kaynaklarda da antik yazarlardan aktarılan bilgilere paralel olarak kentin kuruluşuyla ilgili çeşitli yaklaşımlar öne sürülmektedir. Bu bağlamda, Parion'un kuruluşuna dair

¹ Başaran – Tavukçu 2007, 623.

² Sulan 2018, 3.

³ Başaran 2008, 134.

⁴ Herodotos, Herodot Tarihi, IV, 240.

⁵ Ksenophon, VI, 2, 7.

⁶ Strabon XII, 558.

en çok anılan üç kent Erythrai, Miletos ve Paros'tur⁷. Eusebius⁸, Strabon'a atıfta bulunarak Parion'un MÖ 8-7 yüzyılda Paros, Erythrai ve Miletoslu yerleşimciler tarafından ortaklaşa kurulduğunu ileri sürmektedir. Bu görüşe göre Parion, Troas bölgesinde kurulan ilk İon kolonisi olarak değerlendirilmektedir. Ancak bazı tarihçiler, bu kuruluş tarihinin daha geç bir döneme, MÖ 680'e çekilmesi gerektiğini düşünmektedir⁹. Parion, MÖ 5. yüzyılda Attika-Delos Deniz Birliği'ne katılmış ve Peloponnesos Savaşları sürecinde Atina'nın yanında yer almıştır¹⁰. Bu dönemde kentin Atina ile olan askeri ve siyasi ilişkileri dikkat çekicidir. Xenophon'un aktardığına göre, MÖ 411 yılında Alkibiades komutasındaki Atina donanması, 80'i aşkın gemiden oluşan filosuyla Parion Limanı'nda toplanmış ve buradan Spartalı'lara karşı düzenlenecek sefere çıkmıştır¹¹. Bu bilgi, kentin stratejik konumu kadar liman kapasitesinin büyüklüğünü de ortaya koymaktadır (Fig. 2).

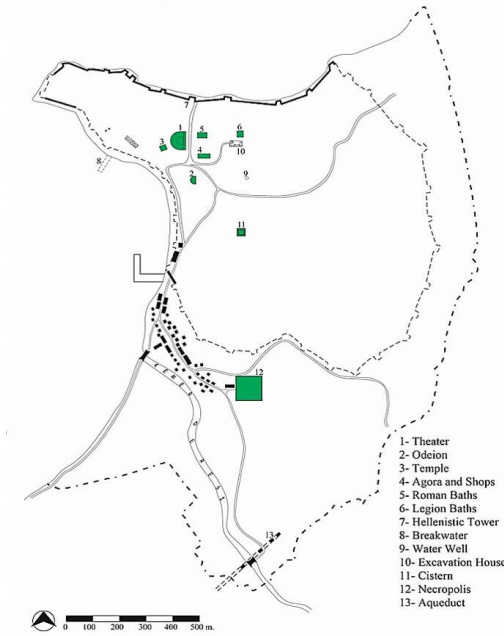

Fig. 2: Parion Kent Planı (Parion Kazı Arşivi)

Hellenistik Dönem'in başlangıcında kısa bir süre bağımsız bir kent devleti statüsü kazanan Parion, MÖ 302 yılında Lysimakhos'un egemenliği altına girmiş, MÖ

⁷ Smith 1854, 550.

⁸ Boardman – Hammond 1982, 119.

⁹ Préteux 2009, 335.

¹⁰ Sevin 2001, 61.

¹¹ Xenophon VI, 2, 7.

241 yılından itibaren ise Pergamon Krallığı'nın hâkimiyetine geçmiştir¹². Ancak MÖ 188 yılında Roma ile Seleukoslar arasında imzalanan Apameia Antlaşması'nın ardından kent yeniden özerkliğini kazanmış ve Pergamon ile dostane ilişkiler sürdürmüştür¹³. MÖ 133 yılında Pergamon Krallığı'nın vasiyet yoluyla Roma'ya bırakılmasıyla Parion da Roma topraklarına katılmış; bu süreçte İmparator Augustus tarafından "*Colonia Pariana Iulia Augusta*" unvanı verilerek, Roma kolonisi¹⁴ statüsüne yükseltilmiştir¹⁵. Erken Bizans Dönemi'nde MS 330 – 337 yılları aralığında önemini koruyan kentte büyük ölçekli bir kilisenin inşa edildiği bilinmekte olup, bu dönemde Parion, *Hellespontos* bölgesindeki piskoposluk merkezlerinden biri olarak kaydedilmiştir¹⁶.

Bu çalışmanın konusu olan Parion Roma Tiyatrosu *Scaenae Frons* alınlık kabartmalarının açığa çıkartıldığı yer olan tiyatro alanının (Fig. 3) ilk kazı çalışmaları ise 2006 yılında Prof. Dr. Cevat Başaran başkanlığındaki ekip tarafından başlatılmıştır. Bu çalışmalar, kentin kuzey sur duvarının doğusunda konumlanan ve sahne yapısını da kapsayan alanda yoğunlaşmıştır. 2008-2009 yıllarında gerçekleştirilen ilk sezon kazılarında, kuzey-güney doğrultusunda uzanan ve yaklaşık 210 cm genişliğinde olduğu tespit edilen mimari elemanların, tiyatronun caveasına (oturma sıraları) ait olduğu belirlenmiş; söz konusu taş blokların geç antik dönemde farklı bir işlevle, muhtemelen bir duvar inşasında devşirme malzeme olarak kullanıldığı anlaşılmıştır¹⁷.

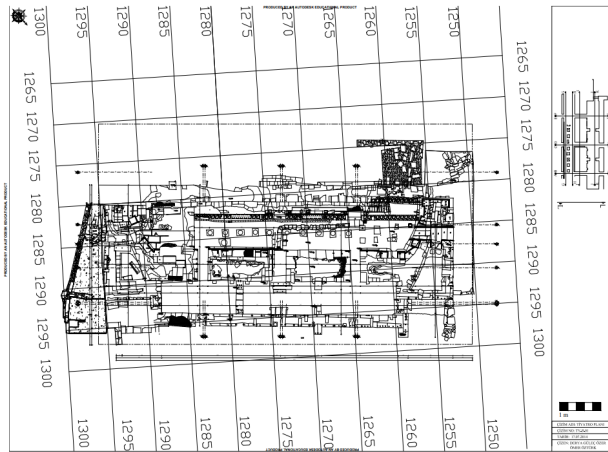

Fig. 3: Parion Roma Tiyatrosu Planı (Parion Kazı Arşivi)

¹² Akşit 1971, 59.; Başaran 1998, 350.

¹³ Sevin 2001, 61.

¹⁴ Parion Dönemi Kolonizasyon Sikkeleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Keleş, 2011, 241; Keleş Çelikbaş, 2014, 78.

¹⁵ Magie 1950, 869; Başaran 1998, 350; Başaran 2001, 19; Sevin 2001, 61.

¹⁶ Ramsay 1960, 161; Başaran 1998, 350; Sevin 2001, 61.

¹⁷ Başaran 2010, 396-398.

2009–2014 yılları arasında sürdürülen arkeolojik kazı çalışmaları neticesinde, Parion Tiyatrosu'nun sahne binası (*scaenae frons*) mimarisine ait birçok mimari eleman, orkestranın iç kesimlerinde yürütülen kazılar sayesinde gün yüzüne çıkarılmıştır (Fig. 4)¹⁸. Bu dönemde yapılan çalışmalar, sahne yapısının dekoratif programına ve mimari düzenine ilişkin önemli verilerin elde edilmesini sağlamıştır. Parion Tiyatrosu'nda yürütülen arkeolojik kazı çalışmaları sırasında, yapının çeşitli evrelerde geçirdiği müdahalelere işaret eden farklı dönem eklentileri ve onarım izleri tespit edilmiştir. Tiyatronun inşasına ilişkin kronolojik değerlendirmeler, mimari¹⁹ elemanlar, heykeltıraşlık²⁰ eserlerinin üslup özelliklerine ve epigrafik belgelere dayandırıldığında, Parion Tiyatrosu'nun ilk kez Flaviuslar²¹ Dönemi'nde (MS 69–96) inşa edildiği anlaşılmaktadır. Tiyatro, MS 2. yüzyılın ikinci yarısında kapsamlı bir yenileme sürecinden geçmiş olup, bu ikinci inşa evresi mimari bezemeler ve devşirme malzeme kullanımıyla da desteklenmektedir. Yapının kullanım süresi ise, zemin seviyesinde ele geçen geç antik dönem seramikleri ile oldukça yoğun biçimde bulunan MS 4. yüzyıla tarihlenen sikkeler sayesinde, en azından MS 4. yüzyılın ortalarına kadar işlevini sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Bu bulgular, yapının kullanım süreci boyunca geçirdiği dönüşümleri ortaya²² koyması açısından büyük önem taşımaktadır. Aynı dönemde ve sonrasında tiyatronun bazı mimari unsurlarının, özellikle cavea'ya ait oturma sıralarının büyük bir bölümünün sökülerek farklı bir işlevle, yapıdaki diğer alanlarda özellikle MS 3-4 yüzyılları arasını kapsayan geç dönem duvarlarında ikincil kullanım malzemesi olarak değerlendirildiği açıkça gözlemlenmiştir. Tiyatroya ait en geç evreye ilişkin eklentiler ise, bu duvarlara dikey biçimde yerleştirilmiş mimari bloklarla tanımlanmakta olup, bu alanlarda ele geçen sikkeler²³, seramik²⁴ parçaları ve çeşitli metal buluntuların²⁵ analizine dayanarak söz konusu müdahalelerin MS 10.–11. yüzyıllara tarihlendirilmesi mümkün görünmektedir. Bu durum, yapının geç antik dönem sonrası da çeşitli işlevsel dönüşümlere sahne olduğunu ve yeniden kullanım pratiğinin, Parion'daki mimari süreklilik açısından belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

¹⁸ Başaran 2009, 285-287.

¹⁹ Ergüner – Güleç Özer 2016, 33-64.

²⁰ Başaran 2016, 105-120.

²¹ Ergüner – Güleç Özer 2016, 48-49.

²² Başaran – Yıldızlı 2016, 104.

²³ Oyarçin 2019, 451-468.

²⁴ Büyüme 2018, 153-163.

²⁵ Çelikbaş 2016, 209-243.

Fig. 4: Parion Roma Tiyatrosu Scaenae Frons Parçaları (Parion Kazı Arşivi)

2015–2024 yılları arasında Parion Tiyatrosu'nda sürdürülen arkeolojik kazı çalışmalarının başlıca hedefleri arasında, cavea'yı oluşturan oturma sıralarına ait mimari elemanların tespiti ile tiyatronun kuzey sur duvarı ile olan bağlantısının ortadan kaldırılması yer almıştır (Fig. 5).

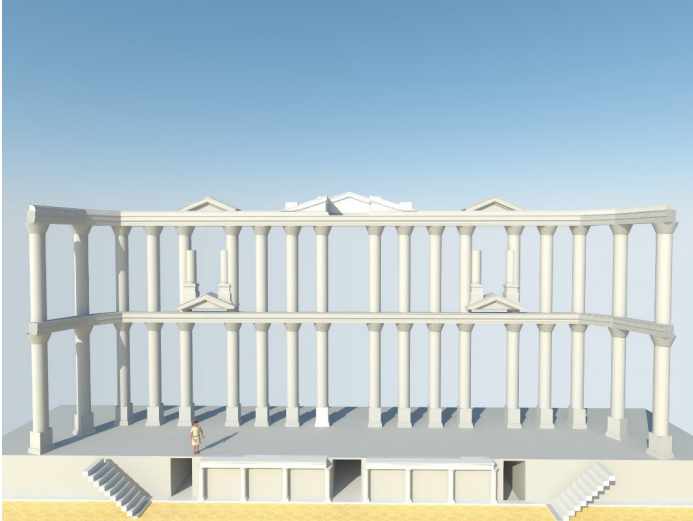

Fig. 5: Parion Tiyatrosu Sahne Binası Cephesi Yeniden Kurma Çalışması (Parion Kazı Arşivi)

Parion Tiyatrosu kent Akropolü'nün doğu yamacında konumlandırılmıştır (Fig. 6). Bu yerleşim tercihinin, yalnızca topografik avantajlarla değil, aynı zamanda antik tiyatro mimarisi konusunda teorik bilgiler sunan Vitruvius'un "De Architectura" adlı eserinde ifade ettiği prensiplerle de örtüştüğü görülmektedir. Vitruvius²⁶, tiyatroların inşasında cavea bölümünün güneye yönlendirilmemesi gerektiğini vurgulamış; bu tavsiyesini özellikle seyircilerin güneş ışınlarından olumsuz etkilenmemesi açısından önemli bulmuştur. Parion Tiyatrosu'nun doğu yönelimli planlaması, bu bağlamda antik mimari kuralların bilinçli biçimde uygulandığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Vitruvius'un "De Architectura" adlı eserinde dile getirdiği tiyatro mimarisine ilişkin kuramsal ilkeler, antik dönemde pek çok yapının planlamasında etkili olmuş olsa da bu prensiplerin her zaman ve her yerde birebir uygulandığını söylemek mümkün değildir. Özellikle tiyatroların inşasında ideal yönlenmeden ziyade, topoğrafyanın sunduğu doğal koşullar belirleyici olmuştur. Uygun bir yamacın bulunması, genellikle yapının yöneliminden daha öncelikli bir kriter olarak değerlendirilmiştir. Anadolu'daki tiyatro örnekleri incelendiğinde, bu durumun somut örneklerinden biri olarak Hierapolis Antik Kenti öne çıkar. Söz konusu tiyatro, Vitruvius'un güney yöneliminden kaçınılması gerektiğine dair önerisine ters düşecek şekilde inşa edilmiştir. Bu durum, yerel coğrafi koşulların ve arazi yapısının, teorik mimari kurallardan zaman zaman daha baskın bir rol oynadığını açıkça göstermektedir²⁷. Nitekim Parion tiyatrosunun bu yönelimi, güneş ışınlarının seyircinin seyir zevki üzerindeki olumsuz etkisini minimuma indirdiği anlaşılmaktadır. Zira antik tiyatro temsillerinin çoğunlukla öğleden sonra icra edildiği dikkate alındığında²⁸, doğuya bakan bir cavea'nın tercih edilmesi, sahne ile seyirci arasındaki görsel konforu maksimize eden rasyonel bir çözümdür. Bu bağlamda, Parion Tiyatrosu'nun konumlandırılması, benzer bir yaklaşım sergilenen Odeion yapılarıyla ortak mimari ilkeler taşımaktadır. Öte yandan, iki limana ev sahipliği yapan Parion'un coğrafi konumu itibarıyla hâkim rüzgâr akımlarına açık bir bölgede yer aldığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda, tiyatronun mevcut konumunun karşı yamacında inşa edilmiş olması durumunda, yapının doğrudan şiddetli rüzgâr etkisine maruz kalacağı ve bunun da seyir konforunu ciddi ölçüde zedeleyeceği açıktır. Böylesi bir yerleşim tercihinin, hem izleyici deneyimini olumsuz yönde etkileyeceği hem de sahneleme sürecini zorlaştıracığı düşünülmektedir. Dolayısıyla, tiyatronun mevcut topografik yerleşimi hem doğal unsurların denetimi hem de dramatik sunumun kalitesini artırma amacıyla bilinçli olarak seçilmiş görünmektedir.

²⁶ Vitruvius, V, III: 2.

²⁷ De Bernardi Ferrero 1998, 66.

²⁸ Vitruvius, V, III: 2-3.

Fig. 6: Parion Roma Tiyatrosu Yamaç (Parion Kazı Arşivi)

Scaenae Frons Alınlık Kabartmaları

Parion Tiyatrosu'nda gün yüzüne çıkarılan heykeltıraşlık buluntuları, özellikle kabartmalı friz parçalarının birleştirilmesiyle (Fig. 7), bu blokların Ephesos²⁹, Aspendos³⁰ ve Nysa³¹ tiyatrolarındaki örneklerle benzerlik gösteren, sahne binasının merkez cephesine yerleştirilmiş olan bu mimari öğenin, yaklaşık 825 cm genişliğinde, 90–150 cm yüksekliğinde ve 60–260 cm derinliğinde olduğu belirlenmiştir. Bu öğenin, “kırık alınlık” olarak adlandırılan bir mimari unsur olduğu anlaşılmıştır³².(Fig. 7)

Fig. 7: Scaenae Frons Alınlık Kabartmaları Modelleme Çalışması

²⁹ Bieber 1961, 218, Fig. 735; Başaran 2016, 107.

³⁰ Bieber 1961, 209, Fig. 705; Başaran 2016, 107.

³¹ Kadioğlu 2006, Taf. 56; Başaran 2016, 107.

³² Can 2005, 89 vd.; Başaran 2006, 107.

Köşe Akroter kaidesi yer alan köşe bloğunun dış yüzeyinde; üstte İon kyması, hemen altında Lesbos kyması, dalga bandı bezemesi ve bunların altında yer alan geisipodes ile oluşturulmuş bir çerçeve kompozisyonu dikkat çekmektedir. Alınlığın sol baştan sırasıyla yunus balığı (1) (Fig. 8), yanında keçi başlı ve iki ayaklı, balık gövdeli "capricorn" (2) (Fig. 9), içe doğru dönen alınlığın (3) devamında tanrıça Demeter (Ceres) (Fig. 10) 8 ispitli, kanatlı yılan (ejderlerin) çektiği arabası ile betimlenmiştir. İki tekerlekli ve sekiz ispitli arabasıyla tasvir edilen figür, genel hatlarıyla oldukça iyi korunmuş durumdadır. Ancak arabayı çeken kanatlı üç yılanın her birinin baş kısımları kırılmış; gövdelerinin üst bölümleri günümüze ulaşmamıştır. Dış kısımda yer alan yılanın ise kuyruk ile gövde arasındaki bağlantı noktasında belirgin bir kırık izlenmektedir. Buna karşılık, üç yılanın ikisine ait kanatların büyük ölçüde sağlam durumda olduğu görülmektedir. Sahnenin devamında ise bir erkek figürü (4) yer almaktadır (Fig. 11). Demeter'in kanatlı yılanlarının önünde yer alan, başı yılanlara bakar pozisyonda yukarı dönük ve boynunda tasması olan bir köpeğin başı tahrip edilmiş. Köpekten sonra gelen figürün sol bacağı dizden itibaren kırık ve sol bacağı üzerine ağırlığı verilmiş, gövdesi sağa doğru yönlendirilmiş, sağ omuzu dışarda kalacak şekilde sol omuzundan aşağı doğrultuda savrulmuş bir giysi ve ayağında botları bulunan bir erkek figürü baş kısmı tahrip edildiği için kim olduğu tam seçilmese de olasılıkla Adonis³³ yer almaktadır. Daha önceki araştırmalarda söz konusu figürün Helios'u temsil ettiği ve aslan burcu ile ilişkili olarak kompozisyonunda yer aldığı öne sürülmüşse de bu yorumun bazı ikonografik ve arkeolojik eksiklikler içerdiği görülmektedir. Öncelikle, figürün baş kısmını çevreleyen alanda Helios'un karakteristik özelliği olan ışınlı tacının (radiatus corona) yerleştirilebilmesi için açılmış yarım daire formundaki düzenli deliklerin bulunmaması bu yorumu zayıflatmaktadır. Ayrıca antik ikonografide Helios'un genellikle çıplak formda betimlendiği ve onunla birlikte bir köpeğe yer verildiğine dair herhangi bir örneğe rastlanmadığı bilinmektedir. Buna karşılık, figürün Tanrıça Aphrodite ile ilişkilendirilmesi daha anlamlı bir bağlama oturmaktadır. Bu yorum, alınlığın betimleme programında yer alan "mevsimlerin döngüsü" temasına doğrudan bağlıdır. Mitolojik anlatıya göre, Aphrodite, ölümlü Adonis'e âşık olur ve onu tehlikelerden uzak tutmak amacıyla Persephone'ye emanet eder. Ancak Persephone de Adonis'e âşık olur ve onu yer altında tutmak ister. Bu durum iki tanrıça arasında bir çekişmeye neden olur. Sonuçta, öfkelenen Aphrodite, Adonis'i avlanmaya götürür ve bir yaban domuzu tarafından öldürülür. Bu olay mitolojide doğa döngüsünü ve mevsimlerin dönüşümünü sembolize eder. Alınlıkta yer alan köpek eşliğinde betimlenen ilk figürün Adonis'i temsil ettiği düşünülmektedir; bu bağlamda figür ilkbaharı ve yaşamın yeniden doğuşunu simgelerken, alınlığın karşı cephesinde yer alan diğer figür ise sonbaharı ve ölüm temasını yansıtmaktadır. Alınlığın bir diğer figürü ise (5) tanrıça Aphrodite'ye (Fig. 12) aittir. Aphrodite, sıklıkla çıplak ya da yarı çıplak olarak betimlenir. Bu çıplaklık,

³³ Daha önceki çalışmalarda figür Helios ile ilişkilendirilmiştir ama bu sadece bir olasılık olarak sunulmuştur. Kanıtlayıcı herhangi bir unsura başvurulmamıştır. Bkz. Başaran 2016, 108.

onun cinselliği ve çekiciliğiyle doğrudan ilişkilidir. Erken dönemlerde giyinik betimlemeler tercih edilirken, özellikle Geç Klasik Dönem'den itibaren çıplak temsiller yaygınlaşır. Tanrıça Aphrodite alınlıkta iki farklı şekilde temsil edilmektedir Adonis ve Persephone ile olan hikayesinden ilkbahar ve sonbaharın oluşumu ele alınırken, Hades'in Persephone'yi kaçırma sahnesinde ise Persephone'nin çekiciliğini ve Hades üzerinde oluşturduğu cinsel isteği betimlemektedir. Tanrıça Aphrodite'nin yanında ise (6) tanrıça Athena yer almaktadır (Fig. 13). Tanrıça Athena'ya ait figürün baş ve yüz bölümlerinde kırıklar tespit edilmiştir. Sağ kolu bilek hizasından itibaren kırılmış olup, elin bir mızrağı kavradığı pozisyonda tasvir edildiği anlaşılmaktadır. Sol kolunda ise biçimsel deformasyonlara uğramış bir kalkan taşımaktadır. Athena, geniş ve belirgin kıvrımlarla modellenmiş bir peplos giysi ile betimlenmiş, gövdesinin ön kısmında, ortasında Gorgo başı ve çevresinde yılanların yer aldığı karakteristik aegis taşımakta; başında ise tipik savaşçı görünümünü tamamlayan bir miğfer bulunmaktadır³⁴. Hesiodos'un Theogonia'sında anlatıldığına göre, Zeus, bilgelik tanrıçası Metis'i yutar ve ardından Athena, babasının başından tam zırh içinde doğar³⁵. Bu mit, Athena'nın doğrudan patriyarkal otoriteyle özdeşleşmesini sağlayarak onu diğer tanrıçalardan ayırır. Anneden bağımsız bir doğum, Athena'yı annelikten ve doğurganlıktan kopararak "erkek aklının ürünü" bir tanrıça hâline getirir³⁶. Athena'nın söz konusu Persephone'nin kaçırılması sahnesinde yan rol olarak betimlenmesi onun olymposlu tanrı ve tanrıçalar arasında arabulucuk özelliğinin olmasından kaynaklanmaktadır. Tanrıça Athena'nın yanında ise (7) tanrıça Artemis (Fig. 14) betimlenmiştir. Tanrıça Artemis'e ait figür başını sağa çevirmiş pozisyonda tasvir edilmiştir; ancak yüz bölgesi kırık durumdadır. Sağ kolu omuz hizasından itibaren kırılmıştır. Sol kolu ise kısmen korunmuş olup, yay tutar biçimde konumlandırılmıştır; dirsek ve bilek arasındaki kısımda kırıklar mevcuttur. Tanrıçanın alt ekstremitelerinde, özellikle ayak bileği ile diz arasındaki bölgede ciddi düzeyde aşınmalar gözlemlenmekle birlikte, formlar genel hatlarıyla seçilebilmektedir. Artemis, kısa khiton giysi ile betimlenmiş olup, giysi kıvrımları büyük oranda korunmuştur. Özellikle göbek çevresinde yer alan, hareketli biçimde işlenmiş khiton detaylarının hâlâ korunmuş durumda olduğu görülmektedir. Tanrıça Artemis'in Persephone ile aynı sahnede yer almasının yorumlanması ise şu şekilde olmalıdır. Tanrıça Artemis bekareti temsilen ve doğayı koruyup kollayan bir figür olarak gösterilmiştir. Persephone Hades tarafından yer altına kaçırılmadan önce kırlarda çiçek topladığı yazmaktadır. Tanrıça Artemis'in ayak dibinde yer alan kaplar ise Persephone'nin kaçırılmadan önce çiçekler topladığını temsil etmektedir³⁷. Artemis'in yanında yer alan (8) figür ise tanrıça Persephone/Kore (Fig. 15) betimlenmiştir. Tanrıça Persephone'nin yüzü büyük oranda hasarlı durumdadır. Saçı kısa formdadır. Boyun ve göğüs arası olan kısım açıktır ve korunmuş durumdadır. Sol el havaya kalkar pozisyonda büyük oranda korun-

³⁴ Başaran 2016, 110.

³⁵ Hesiodos 2008, 924-926.

³⁶ Loraux 1993, s 25.

³⁷ Başaran 2016, 111.

muş olmasına karşın sağ el dirsekten itibaren kırıktır. Tanrıçanın bel bölgesinden ayak bileğine kadar olan kısım koruna gelmişken bilekten aşağı olan kısım kırıktır. Tanrıça Persephone Tanrı Hades (9) tarafından 8 ispitli iki tekerli quadriga tarafından yer altına kaçırılırken betimlenmiştir. Yer altı tanrısı Hades'in sağ gözü dışında yüzü büyük oranda tahrip olmuştur. Parion'da Osmanlı döneminde artan paganizme karşı mücadeleden dolayı Parion heykeltraşlık eserlerinin büyük bir bölümünün yüz kısmı kırılmış ve deforme edilmiştir. Saçı kısa kıvrımları koruna gelmiştir. Sağ eli Persephone'nin beline dolanmış şekildedir. Sol kolunun üzerinden kıyafeti sarkmış durumda olup sol eliyle at arabasının dizginlerini tutmaktadır. Boyundan göbeğe kadar olan bölge açık ve iyi korunmuş durumdadır. Üstünde durduğu at arabası iyi durumdadır. Quadriga iyi durumda olup atların dizgin ipleri net ve görülebilir durumdadır. Atların kuyruğu iyi korunmuş olup arka bacakları net şekilde gözükmemektedir. Atların gövde kısmından boyun kısmına doğru netlik yavaş yavaş kaybolmaktadır. Atların ön ayakları ve toynakları iyi durumdadır. Hades'in Persephone'yi yer altına kaçırması sahnesinin mitolojisi ise şu şekildedir. Demeter Dardanos'un kardeşi İason'a âşık olur, bu durumu kıskanan kardeşi Zeus ise İason'u öldürür ve kız kardeşine zorla sahip olur ve onu hamile bırakır. İason'dan Plutos adında bir çocuğu ve Zeus'tan Persephone (kore) adında bir kızı olur. Demeter kendi başına gelen olayın kızının başına da gelmemesi için Kore'yi, ormanda çiçeklerle dolu bir alanın ortasına saklar³⁸. Ancak Zeus bir yılan formuna girerek, Kore'yi hamile bırakır³⁹. Hades Kore'nin güzelliğinden etkilendiği için ve yer yüzüne çıkmadığından dolayı aşkını itiraf edemez ve kardeşi Zeus'tan Kore'nin yerini öğrenir. Kore mitolojiye göre kırların içinde çiçek toplarken Hades yer altından 2 tekerli quadrigasıyla çıkarak Kore'yi belinden yakalayarak yer altına kaçırır. Bunun sonucunda kızından haber alamayan Demeter Olympos tanrılarından yardım ister. Bu süreç boyunca kızını bulamayan Demeter tanrıçalık görevlerini yerine getirmeyi ve kıtlık baş gösterir, kuraklık başlar. Demeter'in zor durumda olduğunu ve her şeyi gören Helios tanrıça Demeter'e kızının Hades tarafından yer altına kaçırıldığını söyler. Zeus hem Demeter'in hem de Hades'in kalbini kırmadan durumu çözmek için arayışlara başlar. Önce Demeter'e İris'i gönderir ve kuraklık yüzünden insanların öleceğini ibadet yapamayıp, tanrılara kurban adayamadıklarını söyler ancak bir sonuca varamaz. Ardından haberci tanrı Hermes ile yer altına haber gönderir. Yer altına giden Hermes Kore'nin (Persephone) eski güzelliğinin olmadığını görür, haberi Persephone'ye verince tahtında oturan Persephone heyecanlanır. Zeus'un kararına karşı çıkmayan Hades Persephone'ye yer yüzüne çıkmadan nar yedirir. Daha sonra Hermes ile yer yüzüne çıkan Persephone Hades'in ona nar çiçeği yedirdiğini Demeter ve Hekate'ye söyler ve Persephone'nin yeniden yer altına gideceğini öğrenir ve bu durumdan kurtulmak için Zeus'dan yardım isterler ancak Zeus hem Demeter'i hem de Hades'in kalbini kırmak istemez⁴⁰. Zeus'un kararıyla birlikte Persephone yılın dörtte birlik bölümünü yer altında Hades ile geri

³⁸ Başaran 2016, 108-109.

³⁹ Başaran 2016, 109.

⁴⁰ Başaran 2016, 109.

kalan dörtte üçlük bölümü ise yer üstünde Demeter ile geçirecektir⁴¹. Bunun neticesinde yılın dörtte üçlük bölümü ilkbahar, yaz ve sonbahar olmak üzere bereketin bol olduğu dönemleri, yılın son bölümünü oluşturan kış ise yer altında geçirdiği için kuraklığı ve bereketsizlik ortaya çıkmıştır. Atların yanında gözükken bir diğer figür ise (10) tanrı Hermes'tir (Fig. 16). Hermes'in ikonografisi diğer tanrılara göre daha kolay ayırt edilebilmektedir. Hermes'in başlıca sembolü elinde taşıdığı Kerykeion (iki üst üste duran küçük halkadan oluşmaktadır.) Bazı kaynaklarda ise habercilerin kullandığı Caduceus iki yılanın dolandığı bir asadır ve hem şifa verme hem de diplomatik elçilik görevini simgeler⁴². Hermes'in diğer sembolleri ise hızı temsil ettiği için kanatlı ayakkabı ve kanatlı şapkasıdır. Tanrı Hermes'in bu alınlıkta verilmesinin nedeni mitolojiye göre Zeus tarafından görevlendirilerek yer altı tanrısı Hades'in Persephone'yi serbest bırakmasını ve yer altına girip çıkabilme özelliğini göstermek amacıyla betimlenmiştir. Hermes'in yanında yer alan dalları budanmış ağaç ise yüksek ihtimalle nar ağacını temsil etmektedir. Antik kaynaklarda sıklıkla ölüm ve yer altı dünyasıyla ilişkilendirilen bir sembol olarak karşımıza çıkan nar ağacı; Mitolojik anlatıya göre, Tanrı Zeus'un iradesine karşı gelemeyen Hades, Persephone'yi Hermes ile göndermeden önce ona nar çiçeği ikram eder. Antik anlatılarda yer altı dünyasında herhangi bir durumda tüketilen yemek kişiyi o mekâna bağlar ve ebediyen yer altı dünyasında yaşamasını sağlar.

Daha önce ele alınan (4) nolu figür ile biçimsel açıdan yüksek oranda benzerlik gösteren (11) no'lu figür, Adonis'in (Fig.17) mitolojik anlatıdaki ölüm sonrası yaşamı, yani sonbahar ve kış mevsimlerine tekabül eden döngüsel yok oluş evresini simgeler niteliktedir. Her ne kadar figürün yüz bölgesinde belirgin düzeyde yüzey aşınmaları gözlemlense de kısa ve yoğun hacimli saç dokusu halen seçilebilmektedir. Boyun hizasından itibaren elbisenin arka yöne doğru yönlendirilmiş kıvrımları, figürde hareket etkisi yaratacak biçimde işlenmiştir. Her iki kol kopmuş olsa da kompozisyon figürün mızrak taşıyan ve saldırı pozisyonunda betimlendiğine işaret etmektedir. Giysinin detayları, boyun hizasından diz seviyesine dek iyi korunmuş, özellikle de kıvrım derinlikleri ayırt edilebilir. Alt bölümlerde, sağ ayak özgün konumunda ve sağlam biçimde korunmuş, ancak sol ayağın parmak ucundan topuk hattına kadar olan bölümü kırılmıştır. Sol ayağın ön bölümünde, boynuna tasma geçirilmiş bir köpek betimi yer almakta olup, bu hayvan figürü yüksek korunma düzeyiyle dikkat çekmekte, herhangi bir kırık ya da yüzey kaybı izlenmemektedir.

SONUÇ

Roma İmparatorluk Dönemi'nde Parion, yalnızca bölgesel değil, aynı zamanda imparatorluk genelinde de dikkat çeken önemli kentlerden biri konumundaydı. Kentte, özellikle tiyatro yapısında sürdürülen kazı çalışmaları sırasında ele geçi-

⁴¹ Başaran 2016, 110.

⁴² Boardman 1991, 155.

rilen epigrafik⁴³ veriler, bu önemin somut bir göstergesidir. Söz konusu belgeler arasında, İmparator Vespasianus'u (MS 69–79) ölümünün ardından onurlandıran ve MS 79–80 yılları arasına tarihlendirilen bir Latince onurlandırma yazıtı yer almaktadır. Bu yazıtın bir kısmı, bir arşitrav bloğu üzerinde, "T FLABIVS" harfleriyle belgelenmiştir. Yazıtın devamı muhtemelen başka bir arşitrav bloğu üzerinde yer almakta olup, buradan hareketle metnin T(itus) Flavius [Vespasianus Caesar]⁴⁴ şeklinde tamamlanabileceği öngörülmektedir. Bu durumda tiyatronun en azından belirli bir bölümünün, İmparator Vespasianus'un hükümdarlık dönemi olan MS 69–79 yılları arasında inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır⁴⁵. Zira Vespasianus döneminde, kamu yapılarına öncelik verilmiş ve inşa faaliyetleri imparatorluk ideolojisinin bir parçası hâline getirilmiştir⁴⁶. Bu çerçevede imparatorun adının onurlandırma amacıyla mimari unsurlar üzerine işlenmiş olması anlam kazanmaktadır. Parion tiyatrosundaki inşa faaliyetlerinin yalnızca Flaviuslar dönemiyle sınırlı kalmadığı, ilerleyen yıllarda özellikle İmparator Commodus (MS 180–192) döneminde de yapısal müdahalelerin veya eklemelerin gerçekleştirildiği, arkeolojik veriler ışığında anlaşılmaktadır⁴⁷.

Parion Tiyatrosu'nun geçirdiği onarım evreleri ve mimari gelişimi, Anadolu'daki diğer önemli Roma tiyatrolarından biri olan Hierapolis Tiyatrosu ile çeşitli açılardan paralellik göstermektedir. Her iki tiyatronun benzerlikleri incelendiğinde, inşa tarihlerinin birbirine yakın olması ve her ikisinin de MS 60 yılında meydana gelen depremden etkilenerek yeniden inşa edilme süreçlerinden geçmeleri dikkat çekicidir. Ayrıca, her iki tiyatrodaki gladyatör dövüşleri⁴⁸ ile su oyunlarının düzenlenmiş olması, alınlık kabartmaları ve sahne kabartmalarının mitolojik açıdan benzerlik göstermesi, bu yapıların ortak özellikleri arasında yer almaktadır. De Bernardi Ferrero'nun aktardığına göre, MS 60 yılında meydana gelen büyük depremin ardından Hierapolis kentinde ve özellikle tiyatro yapısında yeniden inşa faaliyetlerine başlanmasına yönelik bir karar alınmıştır⁴⁹. Parion tiyatrosunun ise ilk kez Flaviuslar Dönemi'nde, MS 69-96 yılları arasında inşa edildiği belirtilmektedir⁵⁰. 2024 yılı kazı sezonunda Agora ve Dükkanlar çevresindeki yapılara yönelik gerçekleştirilen arkeolojik çalışmalar neticesinde, deprem etkisini yansıtan bir hat boyunca düzenli biçimde kırılmış mermer bloklara sahip yapılar tespit edilmiştir. Bu bulgular, Parion'un da söz konusu sismik olaydan etkilendiğini göstermektedir. Bu bağlamda, her iki antik kentteki tiyatro yapılarına ilişkin inşa süreçlerinin benzer kronolojik çerçevede, yani büyük depremin ardından, yeniden şekillendiği

⁴³ Daha detaylı bilgi için Bkz. Sayar 2015, 163-166.

⁴⁴ Vespasianus'un MS 69 yılında İskenderiye'de imparator olarak selamlanmasında aldığı imparator ünvanı ve isimleri hakkında bkz. Buttrey 1980, 8; Kienast 2004, 108. Ayrıca bkz. Sayar 2016, 201-202.

⁴⁵ Sayar 2016, 201.

⁴⁶ Sayar 2016, 201-205.

⁴⁷ Sayar 2016, 201-205.

⁴⁸ Sayar 2016, 201-207.

⁴⁹ De Bernardi Ferrero, 1993, 93; Çubuk 2006, 12.

⁵⁰ Sayar 2016, 201-205.

ön sürülebilir. Parion kentinin colonia statüsü kazanmasının ardından yeniden düzenlendiği ve dönemin politik-ideolojik yapısına uygun olarak şekillendirildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, her iki tiyatrodan da gladyatör dövüşleri ve su oyunlarının⁵¹ düzenlendiği, Parion örneğinde epigrafik⁵² yazıtlar ve duvar grafitileri aracılığıyla belgelenmiştir. Parion Tiyatrosu'nun *scaenae frons*'una ait kırık alınlık frizleri ile Hierapolis Tiyatrosu'nun sahne binası kabartmaları arasında tematik benzerlikler dikkat çekmektedir. Özellikle Hades'in Persephone'yi yer altı dünyasına kaçırma sahnesi ve mevsimlerin oluşumu gibi ikonografik unsurlar her iki tiyatrodan da önemli bir anlatı ögesi olarak betimlenmiştir. Bu durum, Parion'da sahne binasına ait alınlık kabartmalarının, içerdiği mitolojik sahneler açısından Hierapolis Tiyatrosu ile benzer bir sanatsal geleneğin izlerini taşıdığı yönünde değerlendirmelere zemin hazırlamaktadır. Hierapolis Tiyatrosu'nun restorasyon süreci, Antoninler Dönemi'nde başlamış ve Severuslar Hanedanı devrinde, özellikle İmparator Septimius Severus döneminde (MS 206–208) tamamlanabilmiştir⁵³. Parion'un erken dönemde colonia statüsü kazanması ve bu bağlamda artan kamusal yatırımlar, tiyatro yapısının erken bir dönemde mimari bir kimlik kazandığını ve bu yapının, özellikle *scaenae frons* kompozisyonuyla bölgedeki diğer tiyatrolar üzerinde etkili olduğu ihtimalini düşündürmektedir.

Hadrianus Dönemi'nde belirginleşen klasik üsluba dönüş eğilimi ve İmparator'un Yunan kültürüne olan hayranlığı göz önünde bulundurulduğunda; Parion'un koloni statüsü kazanmasının ardından kamu yapılarında görülen mimari gelişimin, imparatorluk desteğiyle doğrudan ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, kentin yerel yöneticilerinin Hadrianus dönemi estetik anlayışına paralel biçimde klasikleşen bir mimari üslubu bilinçli olarak tercih etmiş olabilecekleri göz ardı edilmemelidir. Hierapolis Tiyatrosu'nda yer alan kabartma kompozisyonlar, stilistik açıdan değerlendirildiğinde, Parion Tiyatrosu'ndaki benzer örneklerle nazaran daha geç bir dönem (MS. 2. Yüzyılın son çeyreği ile MS. 3. Yüzyıl başları) özellikleri sergilemektedir⁵⁴. Figürlerin işlenişinde gözlemlenen yüzey detayları, form derinliği ve kompozisyon düzeni, Hierapolis kabartmalarının muhtemelen Severuslar ve sonrası bir tarihle ilişkilendirilebileceğini göstermektedir⁵⁵. Bu üslup farklılığı, Parion Tiyatrosu'nun sahne binasında kullanılan kırık alınlık kompozisyonlarının daha erken bir kronolojik çerçeveye ait olabileceği yönündeki değerlendirmeleri desteklemektedir.

Pergamon'da ele geçen heykeltıraşlık eserleri incelendiğinde, ayakta duran kadın figürlerine ait örneklerle Parion Demeter heykelinin stilistik açıdan önemli

⁵¹ Parion'da gerçekleştirilen su oyunları hakkında ve parion roma tiyatrosu su sisteminin işlevi üzerine daha detaylı bilgi için bkz. Yılmaz 2016, 65-76.

⁵² Daha detaylı bilgi için bkz. Sayar 2016, 201-208.

⁵³ Şimşek 2000, 9; Çubuk 2006, 13.

⁵⁴ Çubuk 2006, 20-29.

⁵⁵ Çubuk 2006, 20-29.

benzerlikler sergilediği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, Pergamon örneklerinin MÖ 3. yüzyıl ile 1. yüzyıl arasına tarihlendirilmesi dikkate alındığında, Parion'daki örneklerde Pergamon etkisinin varlığı güçlü bir olasılık olarak değerlendirilmelidir. Bunun yanı sıra, Pergamon'da bulunan Athena heykelleri ile Parion Athena'sı, Pergamon Hermaaphrodite betimi ile Parion Aphrodite'si, Pergamon erkek figürü ile Parion Hades'i ve yine Pergamon çocuk torsosu ile Parion Aphrodite heykeli arasında dikkate değer biçimde stilistik ve formel paralellikler mevcuttur. Bu benzerlikler, iki merkez arasındaki sanatsal etkileşimin varlığını ortaya koymaktadır⁵⁶.

Parion'un iki büyük limanı ile Marmara Adası mermer ocaklarına olan coğrafi yakınlığı göz önünde bulundurulduğunda, kentte tespit edilen "beyaz zemin üzerine lacivert damarlı" nitelikteki mermerlerin⁵⁷ Marmara Adası'ndan ithal edildiği anlaşılmaktadır⁵⁸. Ancak bu mermerlerin kente işlenmiş biçimde mi yoksa ham bloklar halinde mi ulaştırıldığı hususu, mevcut arkeolojik verilerle netlik kazanmamıştır. Parion'da gelecekte yürütülecek kazılar neticesinde olası bir heykeltraşlık atölyesinin ortaya çıkarılması, yerel üretimin varlığına işaret edebilir. Bununla birlikte, bugüne kadar böyle bir atölyeye dair herhangi bir arkeolojik bulguya rastlanmamıştır. Bu bağlamda, Parion'daki heykeltraşlık eserlerinin, büyük olasılıkla başka merkezlerden gelen gezgin ustalar tarafından, kentte bulundukları süre zarfında üretildikleri düşünülmektedir. Kaplan'ın aktardığına göre, Roma Dönemi'nde tercih edilen yüksek kaliteli barok üslubun en yetkin örnekleri, MS 1. yüzyılda etkinlik gösteren üç Rhodoslu heykeltıraş ile MS 3. yüzyılda aristokrat sınıfa yönelik üretim yapmak amacıyla Aphrodisias'tan göç eden sanatkarların kurduğu özelleşmiş atölyelerde sürdürülmüştür⁵⁹. Bu süreçte mitolojik konular, heykeltıraşlık sanatında daha yoğun biçimde işlenmiş ve söz konusu tematik yönelim, plastik betimlemelerle açık biçimde yansımıştır.

Parion'da heykeltraşlık üretiminin büyük ölçüde dışa bağımlı, gezgin ustalar aracılığıyla ve ithal malzemelerle yürütüldüğü; yerel üretimin varlığına dair arkeolojik verilerin eksik olduğu; sanat üslubunun ise Pergamon örnekleri⁶⁰ de göz önünde bulundurulduğunda Geç Helenistik Dönem (MÖ 160/150 – MÖ 50/30) örneklerinin etkisinin görüldüğü Roma Döneminin barok anlayışına dayandığı anlaşılmaktadır. Gelecekte gerçekleştirilecek olası kazılar sonucunda ortaya çıkarılabilecek bir heykeltıraşlık atölyesi ya da epigrafik nitelikli belgeler, Parion'daki heykeltıraşlık üretimine ilişkin mevcut değerlendirmeleri önemli ölçüde değiştirebilir ve yerel sanat üretiminin varlığına dair yeni kanıtlar sunabilir.

⁵⁶ Yukarıda anılan Pergamon heykellerinin görselleri için bkz. Dreyfus – Schraudolph 1996, 53-78.

⁵⁷ Prokonnesos mermerinin işleniş özellikleri ve önemi konusunda bkz. Beykan 2004, 1-64.

⁵⁸ Marmara (Prokonnesos) mermeri ve bu mermerle ilişkili olarak Marmara çevresinde tespit edilen mermer yüklü batıklarla ilgili daha kapsamlı bilgi için bkz. Bilir et al. 2018, 177-178.

⁵⁹ Prof. Dr. Davut Kaplan "Hellenistik Heykeltıraşlık ve Bergama Kabartmaları" ders notlarından yararlanılmıştır. Bergama yüksek kabartmaları ve katologları için bkz. Dreyfus – Schraudolph 1996, 53-78.

⁶⁰ Dreyfus – Schraudolph 1996, 53-78.

KATALOG

Kat No:	A1
Eser:	Yunus Balığı
Ölçüleri:	Genişlik: 53,68 cm, Yükseklik: 21,4 cm, Kabartma Derinliği: 1,85 cm
Korunma Durumu:	Parion Antik Kenti'nin Tiyatro taş eser deposunda sergilenmektedir.
Tanım:	Kırık alınlığın sol alt köşesinde konumlanmaktadır. Doldurma motif olarak kullanılmıştır. Alınlık kompozisyonun ilk figürüdür. Kuyruk solda olacak şekilde, kafası sağa doğru bakacak formda işlenmiştir.
İkonografi:	Antikçağ ikonografisinde denizle ilişkili hayvanlar arasında özel bir yere sahip olan yunus (delphin), hem Yunan hem de Roma mitolojisinde tanrılarla doğrudan ilişkilendirilen sembolik bir figür olarak öne çıkar. Yunus figürünün özellikle Apollon ve Poseidon kültlerinde üstlendiği roller, onu sıradan bir hayvan betimlemesinden çıkarak kutsallıkla donatılmış bir simgeye dönüştürmüştür. Yunus figürünün mimari yapılarda ve dekoratif sanatlarda kullanımı da dikkat çekicidir. Özellikle çeşme mimarisi (nymphaeum), villa mozaikleri, agora süslemeleri ve portiklerde yer alan yunus tasvirleri, bu hayvanın suyla olan ilişkisinin estetik boyutunu gözler önüne serer.
Dönem:	MS 2.- 3.yüzyıl

Kat No:	A2
Eser:	Capricorn
Ölçüleri:	Genişlik: 90,4 cm, Yükseklik 48,03 cm. Kabartma Derinliği: 2,91 cm
Korunma Durumu:	Parion Antik Kenti'nin Tiyatro taş eser deposunda sergilenmektedir.
Tanım:	Kırık alınlığa ait parçanın soldan 2. Figürü olan üzeri pullarla kaplı, balık gövdeli ve keçi başlı "capricorn"un balık gövdesi oldukça güzel korunmuş olup, keçi ayaklarının sadece bir tanesi sağlam durumdadır. Keçi ayaklarından sağdaki tamamıyla gövdeden kırılmış ve bulunamamıştır. Keçi kafasının boyundaki kıl dalgalanmaları iyi şekilde korunmuş durumdadır. Keçi kafasının burun kısmında kırılmalar gözlemlenmiştir.
İkonografi:	Ön kısmı tipik olarak dağ keçisini (capra) temsil ederken, arka kısmı balık kuyruğu şeklinde deniz unsurlarını çağrıştırır. Bu hibrit form hem karasal doğanın hem de denizlerin hâkimi olan figürlerin alegorik temsili olarak değerlendirilir. İkonografik örneklerde, Capricorn çoğu zaman profil görünümde tasvir edilir. Kompozisyonlarda tek başına bir figür olarak yer alabildiği gibi, astrolojik semboller arasında veya tanrısal figürlerin ayakları altında da betimlenebilir. Özellikle mermer kabartmalarda kuyruk bölümündeki spiral formlar, figürün hareketli ve dinamik yapısını vurgular. Ayrıca keçi başı, genellikle yukarıya dönük ve boynuzları belirgin şekilde işlendiğinden tanınması kolaydır. Capricorn, zoomorfik ve teriomorfik figürler arasında dikkat çeken bir örnek olarak değerlendirilir. Farklı coğrafyalarda ve malzemelerdeki örnekleri, bu figürün Roma dünyasında nasıl evrildiğini ve yerel sanat formlarına nasıl uyarlandığını göstermektedir. Capricorn ayrıca Parion'da sikkeler üzerinde sıklıkla betimlenmiştir. Capricorn Roma'da imparator Augustus ile ilişkilendirilmiştir.
Dönem:	MS 2.- 3.yüzyıl

Kat No:	A3
Eser:	Demeter
Ölçüleri:	Genişlik:114 cm, Yükseklik:61,03 cm, Kabartma Derinliği: 2,60 cm (ejder 9,05 cm)
Korunma Durumu:	Parion Antik Kenti'nin Tiyatro taş eser deposunda sergilenmektedir.
Tanım:	Tanrıça Demeter (Ceres) in yüzünde hafif kırıklar vardır. Sol kolun dirsek bölümünden kırık ve sağ kolu bilek kısmının biraz üzerinden kırılmış durumdadır. Bindiği iki tekerli sekiz ispitli araba oldukça iyi korunmuş olup arabayı çeken kanatlı 3 yılanların kafa bölümü kırılmış olup gövdeden yukarısı kırılmıştır. Yılanlardan dış tarafta olanın kuyruk ile gövde bölümü arasında bir bölge kırılmış durumdadır. Yılanların 2 sinin kanatları koruna gelmiştir.
İkonografi:	Demeter genellikle olgun, anıtsal duruşlu ve ağırbaşlı bir kadın figürü olarak temsil edilir. Heykelerde çoğunlukla ayakta ya da tahtta oturur vaziyette tasvir edilir. Surat ifadesi sakin ve vakurdur; başı çoğu zaman hafifçe eğik olup, annelik duygusunu ve acıyı yansıtır şekilde modellendiği görülür. Bu figüratif tavrı, özellikle Eleusis Mysteria kültürüne ait imgelerde belirgin hâle gelir ⁶¹ . Demeter'in ikonografisinde belirli semboller, onun kimliğini tanımlamada anahtar rol oynar. Demeterin sembolleri arasında başak, meşale, domuz, nar ve tanrısallık ile birlikte anneliği vurgulaması için bol dökümlü kadınlara özel himationdur ayrıca yanında sepette yer alır.
Dönem:	MS 2.- 3.yüzyıl

Kat No:	A4
Eser:	Adonis
Ölçüleri:	Genişlik: 49,06 cm, Yükseklik: 59,03 cm, Kabartma Derinliği: 4,07 cm
Korunma Durumu:	Parion Antik Kenti'nin Tiyatro taş eser deposunda sergilenmektedir.
Tanım:	Demeter'in kanatlı yılanlarının önünde yer alan, başı yılanlara bakar pozisyonda yukarı dönük ve boynunda tasma olan bir köpeğin başı tahrip edilmiş. Köpekten sonra gelen figürün sol bacağı dizden itibaren kırık ve sol bacağı üzerine ağırlığı verilmiş, gövdesi sağa doğru yönlendirilmiş, sağ omuzu dışarda kalacak şekilde sol omuzundan aşağı doğrultuda savrulmuş bir giysi ve ayağında sandaletleri bulunan bir erkek figürü baş kısmı tahrip edildiği için kim olduğu tam seçilmese de olasılıkla Adonis yer almaktadır.
İkonografi:	Adonis, ikonografide sıklıkla efebos tipiyle, yani gençliğinin en olgun döneminde, zarif ve simetrik vücut hatlarına sahip bir delikanlı olarak betimlenir. Yüz hatları genellikle melankolik bir ifadeye sahiptir; bu, onun trajik kaderine gönderme yapar. Vücut oranları, Polykleitos'un kanon'una uygun şekilde düzenlenmiş olup, atletik fakat aşırı kaslı olmayan bir yapıdadır. Genellikle çıplak veya ince bir himation (kusa manto) ile tasvir edilir. Bu çıplaklık hem fiziksel güzelliğin vurgusu hem de mitolojik saflığın bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır ⁶² . Adonis üç farklı tipte işlenmektedir. Aphrodite ile olan birlikteliği, av sahnesi ve ölümünün olduğu ile son olarak çok nadir görülen yer altı ile ilişkisi yani Persephone ile olan sahnelerdir.
Dönem:	MS 2.- 3.yüzyıl

⁶¹ Richardson, 1974, 109.

⁶² Boardman, 1991, 248.

Kat No:	A5
Eser:	Aphrodite
Ölçüleri:	Genişlik: 24,60 cm, Yükseklik: 56,90 cm, Kabartma Derinliği: 3,80 cm
Korunma Durumu:	Parion Antik Kenti'nin Tiyatro taş eser deposunda sergilenmektedir.
Tanım:	Tanrıça Aphrodite yüzü tahrip olmakla birlikte, sağ kolu dirsekten itibaren kırık, gövdesinde ise göğüs bölgesinin aşındığı, bel ve göbek çevresi açık çıplak gösterilmiş bir figürdür. Eser parion antik kenti roma tiyatrosu taş eserler deposunda sergilenmektedir.
İkonografi:	Aphrodite, sıklıkla çıplak ya da yarı çıplak olarak betimlenir. Bu çıplaklık, onun cinselliği ve çekiciliğiyle doğrudan ilişkilidir. Erken dönemlerde giyinik betimlemeler tercih edilirken, özellikle Geç Klasik Dönem'den itibaren çıplak temsiller yaygınlaşır. En bilinen örnek, Knidoslu Aphrodite (Praxiteles) heykelidir. Bu eser, tanrıçanın beden estetiğini ve erotik doğasını sanatsal biçimde yüceltir. Aphrodite'yi simgeleyen sembollere baktığımızda ise deniz kabuğu, elma, eros, dolphin (yunus) ve deniz yaratıkları şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Tanrıça Aphrodite'nin yer aldığı kompozisyonlarda deniz kabuğunun içerisinden doğumu, eros ile birlikte betimlenmesi gibi örnekler görülmektedir. Aphrodite ile Adonis'in ilişkisi, sadece mitolojik düzeyde kalmamış, ritüel pratiğe de yansımıştır. Özellikle kadınlara özgü bir yaz festivali olan Adonia, Adonis'in ölümünü ve ardından gelen doğa yasını konu alır. Evlerin damlarında yetiştirilen "Adonis bahçeleri" (kısa ömürlü bitkiler) ile geçici doğurganlık temsili yapılır, ardından bu bitkiler çöpe atılarak Adonis'in ölümü sembolize edilirdi.
Dönem:	MS 2.- 3.yüzyıl

Kat No:	A6
Eser:	Athena
Ölçüleri:	Genişlik: 37,28 cm, Yükseklik: 61,12 cm, Kabartma Derinliği: 4,90 cm
Korunma Durumu:	Parion Antik Kenti'nin Tiyatro taş eser deposunda sergilenmektedir.
Tanım:	Tanrıça Athena'nın yüz bölümünde kırılmalar vardır. Sağ elinde mızrak, sol elinde ise kalkanı vardır. Miğferinde aşınmalar vardır. Kıvrımlı peplosunda oldukça korunmuş durumdadır. Mızrağı tutan elin bilek kısmında aşınmalar vardır.
İkonografi:	Athena'nın ikonografisi, onun mitolojik rolüyle tutarlı semboller üzerinden inşa edilmiştir. En belirgin sembolleri arasında miğfer, mızrak, kalkan (aegis) ve Medusa başı yer alır. Bu unsurlar, Athena'nın savaşçı yanını temsil ederken aynı zamanda onun koruyucu ve düzenleyici işlevine de gönderme yapar. Özellikle aegis, genellikle göğsünde ya da omzunda taşınan ve üzerinde Medusa'nın başını taşıyan yılanlı bir kalkan olarak betimlenir. Bu, onun düşmanlarını korkutma ve savunma gücünün bir simgesidir. Athena'nın hayvanı olan baykuş ise bilgeliği ve sezgisel zekâyı temsil eder. Athena, çoğu zaman uzun bir peplos giymiş olarak, dik duruşlu ve ciddi yüz ifadesiyle tasvir edilir. Attika kırmızı figürlü vazolarında, çoğu zaman savaş sahnelerinde aktif bir figür olarak yer alır; bazen Amazonomachia veya Gigantomachia sahnelerinde diğer tanrılarla birlikte mücadele eder.
Dönem:	MS 2.- 3.yüzyıl

Kat No:	A7
Eser:	Artemis
Ölçüleri:	Genişlik: 44,70 cm, Yükseklik: 58,60 cm, Kabartma Derinliği: 4,07 cm.
Korunma Durumu:	Parion Antik Kenti'nin Tiyatro taş eser deposunda sergilenmektedir.
Tanım:	Tanrıça Artemis'in başı sağa dönük durumda olup yüz bölgesi kırılmıştır. Sağ kol omuz kısmından itibaren kırık, sol kol ise hafif kırık olmakla birlikte yay tutar pozisyonda olup dirsek ve bilek arası kırıktır. Tanrıça Artemis'in ayak bilek ve diz arası olan bölümde ciddi aşınmalar olmasına rağmen gözle görülebilmektedir. Kısa khiton'u ve kıvrımları korunmuş durumda olup, göbek çevresinde hareketli işlenmiş khiton detayları korunmuş haldedir.
İkonografi:	Tanrıça Artemis genellikle kısa khiton giyer, saçlarını topuz yapar, sırtında ok çantası ve elinde yay vardır. Genellikle betimlenirken yanında domuz, köpek ve geyik de yer alır. Tanrıça Artemis bekaretin, doğum yapan kadınların koruyucusu, av tanrıçası ve aynı zamanda doğanın da koruyucusudur.
Dönem:	MS 2.- 3.yüzyıl

Kat No:	A8 – A9
Eser:	Persephone - Hades
Ölçüleri:	Genişlik: 112 cm, Yükseklik: 63,38 cm, Kabartma Derinliği: (Persephone: 3,40cm) (Hades: 2,80 cm) (Quadriga: 8 cm)
Korunma Durumu:	Parion Antik Kenti'nin Tiyatro taş eser deposunda sergilenmektedir.
Tanım:	Tanrıça Persephone'nin yüzü büyük oranda hasarlı durumdadır. Saçı kısa formdadır. Boyun ve göğüs arası olan kısım açıktır ve korunmuş durumdadır. Sol el havaya kalkar pozisyonda büyük oranda korunmuş olmasına karşın sağ el dirsekten itibaren kırıktır. Tanrıçanın bel bölgesinden ayak bileğine kadar olan kısım koruna gelmişken bilekten aşağı olan kısım kırıktır. Yer altı tanrısı Hades'in sağ gözü dışında yüzü büyük oranda tahrip olmuştur. Saçı kısa kıvrımları koruna gelmiştir. Sağ eli Persephone'nin beline dolanmış şekildedir. Sol kolunun üzerinden kıyafeti sarkmış durumda olup sol eliyle at arabasının dizginlerini tutmaktadır. Boyundan göbeğe kadar olan bölge açık ve iyi korunmuş durumdadır. Sol ayağı ile sekiz ispitli, iki tekerden oluşan at arabasına binmiş durumdadır. Üstünde durduğu at arabası iyi durumdadır. Quadriga iyi durumda olup atların dizgin ipleri net ve görülebilir durumdadır. Atların kuyruğu iyi korunmuş olup arka bacakları net şekilde gözükmektedir. Atların gövde kısmından boyun kısmına doğru netlik yavaş yavaş kaybolmaktadır. Atların ön ayakları ve toynakları iyi durumdadır.
İkonografi:	Tanrıça Persephone genellikle uzun elbise peplos ya da Chiton giyer. Genç kız (kore) formundadır. Genellikle Hades ile bir tahtta oturur ve Hermes ile birlikte yer yüzüne çıkarken betimlenirdi. Tanrıçanın sembolleri ise nar çiçeği (ölümün ve kaderini temsil eder), meşale (Demeter ararken kullandığı için) ve bazen de meşale olurdu. Tanrı Hades ikonografide sert yüz ifadeli ve kısa saçlı olarak işlenmektedir. Gür sakallıdır. Sembollerinde ise cehennem köpeği cerberos (üç başlı köpek), bident (çift uçlu mızrak), narsis çiçeği ve yer altı tahtı yer almaktadır. Özellikle siyah renkli himation giymesi ve genellikle eşi Persephone ile birlikte betimlenmesi ikonografik tanımını güçlendirir. Hades ve Persephone'nin çiftinin birlikte işlenmesi hem ölüm hem de yeniden doğumu ilişkilendirmektedir. Benzer bir durum Persephone, Aphrodite ve Adonis üçlüsünün arasında da geçmektedir.
Dönem:	MS 2.- 3.yüzyıl

Kat No:	A10
Eser:	Hermes
Ölçüleri:	Genişlik: 36,46 cm, Yükseklik: 59,52 cm, Kabartma Derinliği: 3,20 cm.
Korunma Durumu:	Parion Antik Kenti'nin Tiyatro taş eser deposunda sergilenmektedir.
Tanım:	Figürün gövdesinin alt bölümü, bacakları ve başı oldukça tahrip olmuş figürün Hermes'e ait olduğunu, sol elinde taşıdığı kerykeiondan anlamaktayız ⁶³ .
İkonografi:	Hermes'in ikonografisi diğer tanrılara göre daha kolay ayırt edilebilmektedir. Hermes'in başlıca sembolü elinde taşıdığı kerykeion (iki üst üste duran küçük halkadan oluşmaktadır.) Bazı kaynaklarda ise habercilerin kullandığı Caduceus iki yılanın dolandığı bir asadır ve hem şifa verme hem de diplomatik elçilik görevini simgeler. Hermes'in diğer sembolleri ise hızı temsil ettiği için kanatlı ayakkabı ve kanatlı şapkasıdır.
Dönem:	MS 2.- 3.yüzyıl

Kat No:	A11
Eser:	Adonis
Ölçüleri:	Genişlik: 59,41 cm, Yükseklik: 61,23 cm, Kabartma Derinliği: 2,19 cm.
Korunma Durumu:	Parion Antik Kenti'nin Tiyatro taş eser deposunda sergilenmektedir.
Tanım:	11 nolu figürün yüz kısmı aşınmış, saçları kısa ve gür durumdadır. Boyun kısmından elbisenin kumaşı arka tarafa doğru hareketlendirilmiştir. Sağ ve sol kol kırık durumda olmasına rağmen mızrak tutup saldırı pozisyonundadır. Elbise derinliği boyundan diz hizasına kadar korunmuş durumdadır. Sağ ayağın durumu iyi olmasına karşın sol ayağın parmak ucundan topuğa doğru olan kısmı kırılmıştır. Sol ayak parmağının bittiği bölümde bir adet boyundan tasmalı köpek yer almaktadır. Köpeğin koruma durumu oldukça iyidir herhangi bir aşınma ve kırılma söz konusu değildir
İkonografi:	Adonis, ikonografide çoğunlukla zarif vücut oranlarına sahip, genç ve yakışıklı bir delikanlı (efebos) olarak tasvir edilir. Melankolik yüz ifadesi, onun trajik ölümüne gönderme yapar. Polykleitos'un ideal oranlarını yansıtan beden yapısı, atletik ama abartısızdır. Genellikle çıplak ya da ince bir himation giymiş olarak betimlenir; bu hem bedensel güzelliği hem de mitolojik saflığı simgeler. Adonis'in tasvirleri üç ana temada yoğunlaşır: Aphrodite ile olan aşkı, av sahnesi ve ölüm anı, son olarak ise nadiren işlenen Persephone ile yer altı dünyasındaki ilişkisi. Bu sahneler, onun doğa döngüsüyle olan mitolojik bağlarını da yansıtır.
Dönem:	MS 2.- 3.yüzyıl

⁶³ Başaran 2016, 112.

Fig. 8a: Kat. No: A1

Fig. 8b: Kat. No: A1

Fig. 9a: Kat. No: A2

Fig. 9b: Kat. No: A2

Fig. 10a: Kat. No: A3

Fig. 10b: Kat. No: A3

Fig. 11a: Kat. No: A4

Fig. 11b: Kat. No: A4

Fig. 12a: Kat. No: A5

Fig. 12b: Kat. No: A5

Fig. 13a: Kat. No: A6

Fig. 13b: Kat. No: A6

Fig. 14a: Kat. No: A7

Fig. 14b: Kat. No: A7

Fig. 15a: Kat. No: A8 – A9

Fig. 15b: Kat. No: A8 – A9

Fig. 16a: Kat. No: A10

Fig. 16b: Kat. No: A10

Fig. 17a: Kat. No: A11

Fig. 17b: Kat. No: A11

Çıkar Çatışması

Yazar, makale kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığını ifade etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akşit 1971, Akşit, İ., Turistik Çanakkale Rehberi, İstanbul.
- Can 2005, Can, B., "Antoninler Dönemi Baroğu Işığında Aspendos Tiyatrosu Bezemeleri", Adalya VIII, 89- 120.
- Başaran 2008, Başaran, C., "Parion 1997 Araştırmaları" XIV. Araştırma Sonuçları Toplantısı, C. I, 349-364.
- Başaran 2001, Başaran, C., "Parion'dan İki Gladyatör Steli". Günışığında Anadolu, Cevdet Bayburtluoğlu için Yazılar, 19-24.
- Başaran - Tavukçu 2007, Başaran, C. - Tavukçu, A. - Yalçın, A., "Parion Kazısı 2005" KST- 28- 1, 2007, 609-628.
- Başaran 2008, Başaran, C., "Parion'dan Persia'ya Yol Gider", Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU'na 65.yaş Armağanı, C.I, (eds. I. Delemen - S. Çokay-Kepçe - A. Özdizbay - Ö. Turak), 134.
- Başaran 2009, Başaran, C., "Parion 2009 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", Kazı Sonuçları Toplantısı, İstanbul, 2010, 285-287.
- Başaran 2010, Başaran, C., "Tiyatro", Parion 2008 Kazıları, KST 31-1. Cilt, 2010, 396-398.
- Başaran 2016, Başaran, C., "Parion Tiyatrosu Kabartma ve Heykeltraşlık Eserleri", Parion Roma Tiyatrosu 2006-2015 Yılı Çalışmaları, Mimarisi ve Buluntuları (eds. C. Başaran - H. E. Ergürer), Ankara, 105-120.
- Başaran - Yıldızlı 2016, Başaran, C. - Yıldızlı, M., "Parion Tiyatrosu Roma Dönemi Mimari Bezemeleri", Parion Roma Tiyatrosu 2006-2015 Yılı Çalışmaları, Mimarisi ve Buluntuları (eds. C. Başaran - H. E. Ergürer), Ankara, 77-104.
- Beykan 2004, Beykan, M., Prokonnesos'ta Bulunan İon Sütun Başlıkları: Yerel Mermer Ocaklarında Biçimlendirilmesi ve İhracatı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bieber 1961, Bieber, M., The History of the Greek and Roman Theater.
- Bilir et al. 2018, Bilir, A. - Dumankaya, O. - Gündüz, S. - Gedük, S., "Kuzey Doğu Marmara'da Prokonnesos Kökenli Bir Mermer Batığı", Uluslararası Propontis ve Çevre Kültürleri Sempozyumu, -Tarih Öncesi Çağlardan Antik Dönem Sonuna Kadar- Çanakkale 2018, 177-178.
- Boardman - Hammond 1982, Boardman, J. - Hammond, N. G. L., "The Expansion of the Greek World", Eight to Sixth Centuries B. C., The Cambridge Ancient History, Volume III, Part 3, Cambridge University Press, United Kingdom.
- Boardman 1991, Boardman, J., Greek Art, London: Thames & Hudson.
- Buttrey 1980, Buttrey, T. V., Documentary Evidence for the Chronology of the Flavian Titulature Meiseheim am Glan, 1980.
- Büyüme 2004, Büyüme, U., "White Clay Ceramics of Parion Theater Dating from Byzantine Period", Roman Theater of Parion (eds. C. Başaran - H. E. Ergürer), İstanbul, 153-163.
- Çelikbaş 2016, Çelikbaş, E., "Parion Tiyatrosu Metal Eserleri", Parion Roma Tiyatrosu 2006- 2015 Yılı Çalışmaları, Mimarisi ve Buluntuları (eds. C. Başaran - H. E. Ergürer), Ankara, 209-243.
- Çubuk 2006, Çubuk, N., Hierapolis Tiyatro Kabartmaları, İstanbul.
- Dreyfus - Schraudolph 1996, Dreyfus, - E. Schraudolph, "PERGAMON", The Telephos Frieze from the Great Altar (Vol. 1). San Francisco: Fine Arts Museums of San Francisco / Harry N. Abrams. 53-78.
- Ergürer - Özer 2016, H. E. Ergürer, - Özer, D. G., "Parion Tiyatro Mimarisi", Parion Roma Tiyatrosu 2006-2015 Yılı Çalışmaları, Mimarisi ve Buluntuları (eds. C. Başaran - H. E. Ergürer), Ankara, 33-64.
- Ferrero 1993, Ferrero, D. B., "Hierapolis di Frigia II: La Città ellenistica e romana, Roma, 1993, 93.
- Ferrero 1998, Ferrero, D. B., "la regina delle ninfe Hierapolis di frigia", Turchia Antica. Roma
- Herodotos, Herodot Tarihî, (trans. M. Ökmen), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1999, IV, 240.
- Hesiodos, Theogonia, (trans. A. Ferhat), İstanbul, 2008.
- Kadioğlu 2006, Kadioğlu, M. Forschungen in Nysa am Meander, Band 1, (Die scaenae frons des Theaters von Nysa am Meander).
- Keleş 2011, Keleş, V., "Parion History from Coins", XIV International Numismatic Congress Proceedings, Glasgow 2009, Gutenberg Press, London, 241.
- Keleş - Çelikbaş 2014, Keleş, V. - Çelikbaş, E., "Parion Roma Kolonizasyon Sikkeleri", Arkeoloji ve Sanat Dergisi, S. 145, İstanbul, 75-84.
- Kienast 2004, Kienast, D., Römische Kaisertabelle. Darmstadt 2004.

- Ksenophon, *Anabasis Onbinlerin Dönüşü*, (trans. T. Gökçöl), İstanbul, 1974.
- Lorau 1993, Lorau, N., "The Children of Athena", Princeton University Press New Jersey, 25.
- Magie 1950, Magie, D., "Roman Rule in Asia Minor: To The End of The Third Century After Christ, Vol. I: Text, Princeton University Press, New Jersey.
- Oyarçin 2019, Oyarçin, K., "Sikke Buluntuları Işığında Parion'da Orta-Geç Bizans Dönemi", *Cevat Başaran'a 60. Yaş Armağanı*, Ankara, 451-468.
- Préteux 2009, Préteux, F. "Parion et son territoire a l'epoque hellenistique: un exemple d'organisation de la chora sur le rivage de la Propontide", (eds. H. Bru – F. Kirbihler – S. Lebreton), *L'Asie mineure dans l'Antiquité: Echanges populations et territoires. Histoire*, Press Universitaires de Rennes, Rennes, 335-350.
- Richardson 1974, Richardson, N. J., *The Homeric Hymn to Demeter*. Oxford University Press.
- Sayar 2015, Sayar, M. H., "Parion'da Divus Vespasianus Augustus'a Bir Sunu", *Parion Kazıları 10. Yıl Armağanı*, (eds. C. Başaran – V. Keleş), 163-166.
- Sayar 2016, Sayar, M. H., "Tiyatro'da Ölüm: Parion Tiyatrosu'nda Gladyatör Dövüşleri", *Parion Roma Tiyatrosu 2006-2015 Yılı Çalışmaları, Mimarisi ve Buluntuları* (eds. C. Başaran – H. E. Ergürer), Ankara, 201-208.
- Sevin 2001, Sevin, V., *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul.
- Smith 1854, Smith, W., *Dictionary of Greek and Roman Geography*, Vol. II, London.
- Strabon, *Geographika: Antik Anadolu Coğrafyası*, Kitap, XII, XIII, XIV, (trans. A. Pekman), İstanbul, 2012.
- Sulan 2018, Sulan, S. *Parion Oda Mezarları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Şimşek 2000, Şimşek, C., *Hierapolis (Pamukkale) Kazı ve Araştırmaları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 9.
- Vitruvius, *Mimarlık Üzerine On Kitap*, (trans. S. Güven), 2005.
- Yılmaz 2016, Yılmaz, M. D., "Parion Tiyatrosu Su Sistemi ve Orkestra İşlevi Üzerine Bir Değerlendirme", *Parion Roma Tiyatrosu 2006-2015 Yılı Çalışmaları, Mimarisi ve Buluntuları* (eds. C. Başaran – H. E. Ergürer), Ankara, 65-75.